

Türk Turizm Araştırmaları Dergisi

2022, 6(3): 806-824.

DOI: [10.26677/TR1010.2022.1090](https://doi.org/10.26677/TR1010.2022.1090)

ISSN: 2587-0890 Dergi web sayfası: <https://www.tutad.org>

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Yer Bağlılığı ve Topluluk Katılımının, Yerel Halkın Kültürel Miras Alanlarına Yönelik Algısı ve Turizm Gelişimine Desteği Üzerindeki Etkisi: Göbeklitepe

Dr. Öğr. Üyesi Ali Rıza MANCI, Şanlıurfa Harran Üniversitesi, Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu, Şanlıurfa, e-posta: armanci@harran.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4618-5891>

Öz

Yerel halkın turizm gelişimine vereceği destek destinasyonların sürdürülebilir turizm başarısı için gereklidir. Yerel halk belirli faktörlerin etkisi altında turizm gelişimini olumlu ya da olumsuz algılayabilir. Bu etkili faktörlere yer bağlılığı, toplum katılımı, yerlilik, ikamet süresi, çevresel tutum, yaşam tatmini, imaj, demografik özellikler vb. örnek verilebilir. Bu çalışmanın amacı yerel halkın turizm gelişimine verdikleri desteğe ilişkin olumlu ve olumsuz algılarını etkileyen faktörlerin (yer bağlılığı ve toplum katılımı) Dünya Miras Alanı Göbeklitepe örneğinde belirlenmesidir. Bu çerçevede, Şanlıurfa'da ikamet eden yerel halkla yüz yüze ve çevrimiçi 479 adet anket uygulanarak veriler elde edilmiştir. Yapısal eşitlik modeli yöntemiyle değişkenler arası ilişkiler sınanmıştır. Sonuç olarak, yer bağlılığının turizmin algılanan etkilerinin üzerinde olumlu etkisinin olmadığı, buna karşın yerel halkın turizmin olumsuz etkilerini algılamaları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Toplum katılımının turizmin algılanan olumlu etkileri ve turizm gelişimine destek olma üzerinde olumlu, turizmin algılanan olumsuz etkileri üzerinde olumsuz etkisinin olduğu belirlenmiştir. Turizmin olumlu algılanması, turizm gelişimine desteği olumlu yönde etkilerken, olumsuz algı desteği olumsuz yönde etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Yer Bağlılığı, Topluluk Katılımı, Yerel Halk, Turizm, Göbeklitepe

Makale Gönderme Tarihi: 14.07.2022

Makale Kabul Tarihi: 10.09.2022

Önerilen Atf:

Mancı, A. R. (2022). Yer Bağlılığı ve Topluluk Katılımının, Yerel Halkın Kültürel Miras Alanlarına Yönelik Algısı ve Turizm Gelişimine Desteği Üzerindeki Etkisi: Göbeklitepe, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(3): 806-824.

© 2022 Türk Turizm Araştırmaları Dergisi.

Journal of Turkish Tourism Research

2022, 6(3): 806-824.

DOI: [10.26677/TR1010.2022.1090](https://doi.org/10.26677/TR1010.2022.1090)

ISSN: 2587-0890 Journal Homepage: <https://www.tutad.org>

RESEARCH PAPER

The Impact of Place Attachment and Community Involvement on Local People's Perception of Cultural Heritage Sites and Support for Tourism Development: The Case of Göbeklitepe

Assistant Prof. Dr. Ali Rıza MANCI, Şanlıurfa Harran University, School of Tourism and Hotel Management, Şanlıurfa, e-mail: armanci@harran.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4618-5891>

Abstract

The support of local people to tourism development is necessary for the sustainable tourism success of destinations. Local people may perceive tourism development positively or negatively under the influence of certain factors. Place attachment, community participation, locality, residence time, environmental attitude, life satisfaction, image, demographic characteristics and so on can be given as examples of these influential factors. The aim of this study is to determine the factors (place attachment and community participation) that affect the positive and negative perceptions of the local people regarding the support for tourism development, in the example of World Heritage Site Göbeklitepe. In this context, data were obtained by conducting face-to-face and online 479 surveys in Şanlıurfa. The relations between the variables were tested with the structural equation modeling method. As a result, place attachment did not have a positive effect on the perceived positive effects of tourism, whereas it had a significant effect on local people's perceptions of the negative effects of tourism. It has been determined that community involvement has a positive effect on the perceived positive effects of tourism and supporting tourism development, and a negative effect on the perceived negative effects of tourism. Positive perception of tourism affects support for tourism development positively, while negative perception affects support negatively.

Keywords: Place Attachment, Community Involvement, Local People, Tourism, Göbeklitepe.

Received: 14.07.2022

Accepted: 10.09.2022

Suggested Citation:

Mancı, A. R. (2022). The Impact of Place Attachment and Community Involvement on Local People's Perception of Cultural Heritage Sites and Support for Tourism Development: The Case of Göbeklitepe, *Journal of Turkish Tourism Research*, 6(3): 806-824.

© 2022 Türk Turizm Araştırmaları Dergisi.

GİRİŞ

Kültürel miras, geçmişten gelen ve gelecek kuşaklara devredilmek istenen insanlığın bütün inanç, değer, tutum ve davranışlarıdır. Kısaca, somut ve somut olmayan tüm kültürel değerlerin birikimidir (Coşkun ve Okuyucu, 2022). Kültürel mirasın korunarak gelecek kuşaklara aktarılması üzerinde önemle durulan bir konudur. Kültürel miras unsurları aynı zamanda turistik çekicilik oluşturduğundan birçok turist tarafından ilgi görmektedir. Kültürel miras unsurları bir destinasyonun turizm ürünlerinin önemli çekici faktörleri arasında sayılmaktadır (Uğur ve Apak, 2021). Bundan dolayı kültürel miras ve turizm faaliyetleri arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır.

Kültürel mirasın korunarak geleceğe aktarılması ve turizm ürünü olarak pazarlanabilmesi ilgili mirasların sürdürülebilirliğinin sağlanması bakımından önemli olduğu söylenmektedir (Uğur ve Apak, 2021). Bu bağlamda, yerel halk kültürel mirasın korunması projelerinde etkin rol oynayan turizm paydaşlarından biridir. Hatta yerel halkın kültürel mirasın korunmasına katılımı, uzun vadeli sürdürülebilirlik için ön koşuldur (Melubo ve Lovelock, 2019). Akkuş ve Akkuş'a (2020) göre, yerel halkın yüksek farkındalık düzeyinde olması mirasın koruma projelerine büyük katkı sağlamaktadır. Onların desteği sürdürülebilir turizm gelişiminin başarısı için bir ölçüt kabul edilmektedir (Yuan vd., 2019).

Rasoolimanesh ve diğerleri (2017a) ile Yeşilyurt ve Koçak (2020) turizme ilişkin toplum desteğinin, büyük ölçüde yerel sakinlerin turizm gelişiminin üzerlerindeki etkisini nasıl algıladıklarına bağlı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Yereller turizm faaliyetlerini olumlu ya da olumsuz yönde algılayabilirler. Olumlu algı turizme desteği, olumsuz algı ise, turizm desteğinden uzaklaşmaya neden olmaktadır (Qin vd., 2021).

Turizm gelişimi, artan gelir, istihdam olanakları, iyileştirilmiş yaşam standartları ve altyapı, eğlence tesislerinin artan mevcudiyeti ve yerel kültürün tanıtımı ve korunmasını desteklemektedir. Böylece yerel toplumun yaşamını olumlu yönde etkilemektedir. Buna karşın, turizmin olumsuz sonuçlarıyla da yerel halkın karşılaşması söz konusudur. Aşırı kalabalıklaşma, trafik sıkışıklığı, çevre kirliliği, fiyatların yükselmesi vb. olumsuz etkiler görülebilmektedir (Öztürk vd., 2021).

Yerel halkın kültürel mirasa ilişkin algılarının ve desteklerinin araştırılmasının önemli olduğu belirtilmektedir (İşçi vd., 2018). Ayrıca bir destinasyonun turizm gelişimine vereceği destek destinasyonun başarısı açısından gerekli olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, yerel halkın turizm algısını belirlemeyi amaçlayan bilim insanları çalışmalarını birçok kuram ve model (Sosyal Değişim, Sosyal Temsil, Planlanmış Davranış, Sosyal Değişim ve Kimlik Kuramları, Turizm Yaşam Döngüsü ve Tolerans Modeli) üzerine temellendirmişlerdir (Atsız, 2021). Bunlar arasında Sosyal Değişim Kuramı sıklıkla kullanılmaktadır (Doğan ve Sökmen, 2021). Kurama göre, yerel halk turizm gelişiminden fayda elde ettiği sürece destekleri devam edecek ve turizmi olumlu algılayacaklardır.

Sosyal Değişim Kuramı üzerine temellendirilen yaklaşımlar, sakinlerin katlandıkları maliyetlerden daha fazla fayda elde ettikleri veya elde etmeyi bekledikleri sürece turizm endüstrisi ile bir değişim ve etkileşim içerisine girmelerinin muhtemel olduğunu varsaymaktadır (Stylidis, 2018). Fakat turizm faaliyetlerinin olumsuz etkilerinin diğer bir deyişle katlanılan maliyetin faydayı aştığı noktada olumsuz algılama ortaya çıkacak ve verilen desteğin azalmasına yol açacaktır. Fayda- maliyet hesabına dayanan kuram, birçok araştırmanın temelini oluşturmaktadır (Erul ve Uslu, 2022; Yuan vd., 2019; Rasoolimanesh vd., 2017b).

Öte yandan literatürde paydaş kuramı, tutum ve planlanmış davranış (Erul ve Woosnam, 2022) kuramlarına dayalı turizm katılımı, yer bağlılığı ile bölge sakinlerinin turizme yönelik

tutumlarına ilişkin araştırmalar da gözlenmektedir. Bu çalışmada ise, Sosyal Değişim kuramına dayalı olarak hipotezler geliştirilmiştir. Diğer bir anlatımla, bu çalışma yerel halkın turizmden elde edebileceği kazanımların hissedilir derecede olduğunda turizme verdiği desteği sürdürecektir tezi üzerine kurgulanmıştır. Bir arkeolojik alanın Dünya Mirası Alanı (WHS) olarak kaydedilmesi, uluslararası görünürlüğünü arttırmakta ve alanı turizm gelişimi için çekici hale getirmektedir (Rasoolimanesh vd., 2017a). Nitekim Göbeklitepe'nin Dünya Miras Listesi'ne alınması ve Göbeklitepe yılı ilan edilmesi ziyaretçi sayısını sekiz katına çıkararak bu görüşü desteklemektedir.

Yerel halkın kimi özelliklerinin onların turizm faaliyetlerine katılımını ve desteğini etkileyebilmektedir. Turizmin geliştiği bölgelerde, yerel halkın turizmin gelişmesine yönelik algıları turizm alan yazınında kapsamlı bir şekilde incelenmiştir (Atsız, 2021). Yer bağlılığı ve toplum katılımı ise, sakinlerin turizm gelişimine yönelik tutumlarını şekillendirebilmektedir (Cao vd., 2021). Buna ek olarak, yerel halkın yer bağlılığının (Cao vd., 2021; Rasoolimanesh vd., 2017a) ve topluluk katılımının (Li ve Hunter, 2015; Svets, 2015) turizm faaliyet algısını etkilediği önceki çalışmalardan anlaşılmaktadır (Melubo ve Lovelock, 2019; Yuan vd., 2019; İşçi vd., 2018; Liu, 2017; Nicholas vd., 2009). Rasoolimanesh ve diğerleri'ne (2017a) göre, yer aidiyeti yüksek olan yereller Dünya Miras Alanlarındaki turizm çekiciliklerini olumlu algılamakta ve turizm gelişimine güçlü destek vermektedirler. Keza toplum katılımının kuvvetli olduğu alanlarda yerel halk ilgili alanı olumlu algılamakta ve turizme destek vermektedir. Fakat kimi zaman aksi sonuçlarla da karşılaşmak olasıdır. Styliadis'e (2018) göre, gerek elde edilen verilerin niteliği gerekse diğer faktörlerin etkisi bu tür araştırmanın bulgularını teorik çerçeveye aykırı olarak değiştirmektedir.

Yer bağlılığı ve toplum katılımı gibi bağımsız değişkenlerin yerel halkın turizm gelişimini nasıl algıladıklarını ve onların turizme vereceği desteği nasıl şekillendirdiği üzerindeki araştırmalar kısıtlı sayıdadır. Her ne kadar yukarıda verilen kültürel miras alanlarına ilişkin kimi araştırmalar literatürde bulunuyor olsa da kültürel miras özelliğini taşıyan Göbeklitepe özelinde herhangi bir araştırma mevcut değildir. Bundan dolayı, bu çalışmanın amacı, yerel halkın yer bağlılığının ve toplum katılımının Göbeklitepe bağlamında turizm gelişimine yönelik olumlu ya da olumsuz algısını ve algının turizm gelişimine destek üzerindeki etkisini incelemektir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sakinlerin turizm gelişimine desteği ve söz konusu gelişimin sürdürülebilirliği, yerel sakinlerin turizm gelişiminin üzerlerindeki etkisini nasıl algıladıklarına bağlıdır (Rasoolimanesh vd., 2015). Bundan dolayı, son yıllarda turizm faaliyetlerine ilişkin yerel halkın tutumu üzerine yapılan araştırmaların sayısında artış gözlenmektedir (Erul ve Uslu, 2022; Cheng vd., 2021; Moraru vd., 2021; Tekeli ve Aykaç, 2021). Bir destinasyonun turizm gelişimini gerçekleştirmesi ve sürdürülebilirliğini sağlaması özellikle yerel halkın sürecin içinde olmasıyla mümkün olacağı düşüncesi yaygın görüştür (Moraru vd., 2021; Öztürk, 2020; Nicholas vd., 2009). Açık ki, yerel halkın desteği olmadan sürdürülebilir bir turizm gelişiminden söz edilemez (Şengül vd., 2018).

Kültürel miras unsurlarına ilişkin de yerel halkın tutumu ve katılımının ilgili mirasın korunmasında ve devamlılığının sağlanmasında oldukça etkili olduğu söylenmektedir (Johunis vd., 2021). Yazarlar yerel halkın katılımı ancak projelerin uzun vadede yerel topluluk için faydalı (ekonomik/sosyal) olursa ve proje sürdürülebilir bir şekilde yönetilirse (geliştirilirse) başarılı sayılabilir demektedir. Benzer bir bulgu Uzun'un (2020) araştırmasında da gözlenmektedir. Buna göre, kültürel miras unsurlarının ekonomik getirisi yerel halkın kültürel miras çekiciliklerinin korunmasına katılım istekliliğini arttırmaktadır.

Yer Bağlılığı (Community Attachment)

Yer bağlılığı, bireylerin sosyal ve fiziksel çevreleri arasındaki olumlu duygusal bağlar olarak tanımlanmaktadır (Woosnam vd., 2018). Literatürde genel kabul gören iki tür (yer kimliği ve yer bağlılığı) alt boyutu bulunan yer bağlılığının (Dwyer vd., 2019) yerel halkın algıladıkları turizm gelişimini olumlu etkilediği belirtilmektedir (Saatcı ve Türkmen, 2020). Keza İşçi ve diğerleri (2018) tarafından yere bağlılığı yüksek olan yerellerin kültürel mirası olumlu algıladıkları, olumlu algının da kültürel mirasın korunmasına ilişkin tutumu olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Yerleşiklerin yer bağlılığının, yer kimliği ve yer bağlılığıyla ilişkili ve onları kapsayıcı bir kavram olduğu tespit edilmiştir (Hoang vd., 2020).

Önceki çalışmalar, yer bağlılığının, algılanan turizm etkileri ve bölge sakinlerinin turizm gelişimine verdiği destek üzerindeki etkisini inceleyen modeller oluşturmuşlardır (Stylidis, 2018). Ayrıca, literatürde topluluk katılımı olarak kavramsallaştırılan yerellerin kültürel mirasın korunmasına ve turizm gelişimine katılımı ve devamlılığının sağlanmasında rol oynayan önemli bir öge olduğuna işaret edilmektedir (Rasoolimanesh vd., 2017b). Altanlar (2021), kuvvetli bir şekilde yer bağlılığı olan yerel halkın turizm gelişimine yönelik olumlu bir tutum içinde olduklarını bildirmiştir.

Saatcı ve Türkmen (2020:237) "*Yer bağlılığının turizm gelişimine destek olma ve turizmin algılanan olumlu etkileri üzerinde olumlu, turizmin algılanan olumsuz etkileri üzerinde olumsuz etkisinin olduğunu*" tespit etmişlerdir. Ancak, bazı araştırmacılara göre, bölge sakinlerinin yere bağlılığı, turizmin etkilerine ilişkin algılarıyla olumsuz ilişkilidir (Gursoy vd., 2019). Örneğin, Um ve Crompton'a (1987) göre, topluluğa bağlılık ile algılanan turizm etkileri arasında negatif bir ilişki vardır. McCool ve Martin (1994), yer bağlılığıyla turizm etkilerin algılanması arasında açık bir bağlantı olmadığı sonucuna varmıştır. Keza, Gursoy ve diğerleri (2002), yer ya da topluluk bağlılığı ve yerellerin turizm etkisi algıları arasında bir ilişki tespit edememiştir.

Topluluk bağlılığının, yerleşiklerin turizm etkilerine ilişkin algıları ve turizme yönelik tutumları üzerindeki etkisine ilişkin çelişkili sonuçlar, yeni bir araştırmayı gerektirmektedir. Stylidis'e (2018) göre, önceki çalışmalar göstermektedir ki, yer bağlılığı ile turizm etkilerinin algılanması arasındaki ilişkiye ilişkin bulgulardaki tutarsızlık ölçümde benimsenen farklı yaklaşımlarla açıklanabilir.

Yer bağlılığı ya da aidiyeti kavramı, kişinin bulunduğu yere yönelik kişisel bir duygudur. Buzlukçu ve Avcıkurt (2020), Seferihisar sakinlerinin yer kimliği ve bağlılığının turizme ilişkin tutumlarını olumlu ve anlamlı etkilediğini belirlemişlerdir. Böylece, ilgili literatüre dayanarak aşağıdaki hipotezler sınanmak amacıyla geliştirilmiştir.

H₁: Yerel halkın turizmin etkilerini olumlu algılamaları üzerinde yer bağlılığının olumlu bir etkisi vardır.

H₂: Yer bağlılığı, sakinlerin turizmin olumsuz etkilerini algılamaları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Toplum Katılımı (İlgilenim) Community Involment

Yerel halkın bir yerin Dünya Miras alanı olarak değerlendirilmesi ve turizm gelişimine yönelik algıları birçok faktörden etkilenmektedir (Rasoolimanesh vd., 2017a). Bunlardan biri de topluluk/yerellerin katılımıdır. Yerel halkın kendi doğal veya çevresel kaynaklarının geliştirilmesi, bakımı ve sürdürülebilir yönetimine katılımı olarak tanımlanan toplum katılımı, herhangi bir koruma projesinin başarısı için çok önemlidir (Ekwale, 2014).

Rasoolimanesh ve diğerlerine (2017a) göre, sakinlerin turizm faaliyetlerine katılma ve Dünya Miras Alanını koruma istekliliği Sosyal Değişim Kuramının karşılıklılık kuralı ile açıklanabilir. Topluluk katılımı yerel sakinleri güçlendirir, turizm gelişiminin faydaları konusundaki farkındalıklarını geliştirir ve kültürlerine/ değerlerine saygılarını artırır. Yerel katılım, onların hayatlarını etkileyen faaliyetleri kontrol etme fırsatı sağlar. Bu nedenle, topluluk katılımı, sakinleri devlet kurumları, özel sektör ve turistler gibi diğer paydaşlarla karşılıklı değişim sürecine girmeye teşvik eder.

Toplumun faal olarak ilgili miras alanlarını koruma ve turizme katılımlarından önce kendilerine sağlanacak somut faydaları bilmeleri ve farkında olmaları gerektiği görüşü ileri sürülmüştür (Li ve Hunter, 2015). Bu görüş, Sosyal Değişim Kuramını destekler niteliktedir. Bununla birlikte, yerel halkın turizm planlama faaliyetlerine katılımlarının günlük yaşamları üzerindeki etkisine ilişkin inisiyatif almalarını sağlamaktadır. Bu sebeple, topluluk katılımının miras alanlarının korunması, sürdürülebilir kılınması ve turizm faaliyetlerinin desteklenmesi açısından kilit bir rol oynadığı kabul edilmektedir (López vd., 2018).

Çeşitli paydaşlar arasında toplum katılımının ve uygun bilgi akışının, bir bölgedeki turizm gelişimine katılım için gerekli olduğunu göstermektedir (Chauma ve Ngwira, 2022). Ayrıca Rasoolimanesh ve diğerleri (2015) yerel halkın, kültürel miras alanlarıyla ilgili bilgilere ulaşması ve alana ilişkin karar vermede kendilerine danışılma hakkına sahip olmalarının gerektiği görüşündedirler. Öte yandan, turizm gelişiminin yarattığı yararların yerel halkın ekonomik beklentilerini karşılıyor olması koruma önlemlerinin başarı şansını arttırmaktadır. Aksi durumda koruma stratejilerinin başarıya ulaşması zordur. Bu sebeple, turizmin ekonomik faydasıyla kültürel mirası koruma gereksinimi arasında açık bir ilişki söz konusudur (Üstündağ ve Özer, 2021).

Peru'da bulunan bir arkeolojik alanda yapılan araştırmada, topluluk katılımının algılanan fayda üzerindeki etkisinin topluluk bağlılığından daha güçlü olduğu belirlenmiştir (López vd., 2018). Buna göre, topluluk katılımı sayesinde yerel halkta sorumluluk bilinci gelişmektedir. Çünkü turizmden fayda uman yereller mevcudu korumaya ve ilerletmeye istekli olmaktadır. Nitekim (Güneş vd., 2019) çalışmalarında yerel halkın, turizm etkinliklerinin gelişmesiyle birlikte kültürel mirasın önemini kavrayacağını, ekonomik gelirlerinin artacağını, yerli kültürün yeniden keşfedileceğini ve altyapının iyileşeceğini belirtmişlerdir. Ayrıca Konya'da artan turizm etkinliklerinin çarpık yapılaşma ve çevre tahribatını arttıracığı kaygısıyla turizm etkinliklerini desteklemeyen belirli bir halk kesiminin olduğu belirlenmiştir.

Mokoena'ya (2017) göre ise, etkili kültürel miras yönetimi, uygulanan stratejilerden etkilenen toplulukların katılımıyla sağlanabilir. Bununla birlikte, Svets (2015) paydaşlar arasında yüksek düzeyde iş birliğinin, ilgili Dünya Miras Alanlarının olumlu bir imaj sergilemesine ve turizm gelişimine ilişkin büyük fırsatlar yaratacağını ileri sürmüştür. Aynı yöndeki görüş, Chauma ve Ngwira'nın (2022) araştırmalarında da yer almaktadır. Yazarlar kültürel miras varlıklarının aşınmasının/bozulmasının nedenlerinden biri olarak bu çeşit alanlardaki turizm faaliyetlerine toplumun katılımının olmamasını göstermektedirler. Çalışmalarında, yerel toplumu güçlendirmenin ve turizmin ekonomik faydalarını artırmanın bir yolu olarak sakinlerin katılımını önermektedirler.

Literatürde topluluk katılımının turizm gelişiminin sağlanmasında ve kültürel mirasın korunmasında oynadığı rolün önemini vurgulayan birçok çalışmaya rastlanmaktadır (Chauma ve Ngwira, 2022; Johunis vd., 2021; Obradović ve Stojanović, 2021; Liu, 2017; Giampiccoli ve Mtapuri, 2015; Li ve Hunter, 2015; Nicholas vd., 2009). Bu çalışmaların ortak noktasını topluluk katılımı olmaksızın turizm gelişiminin başarı şansının azalacağı görüşü oluşturmaktadır.

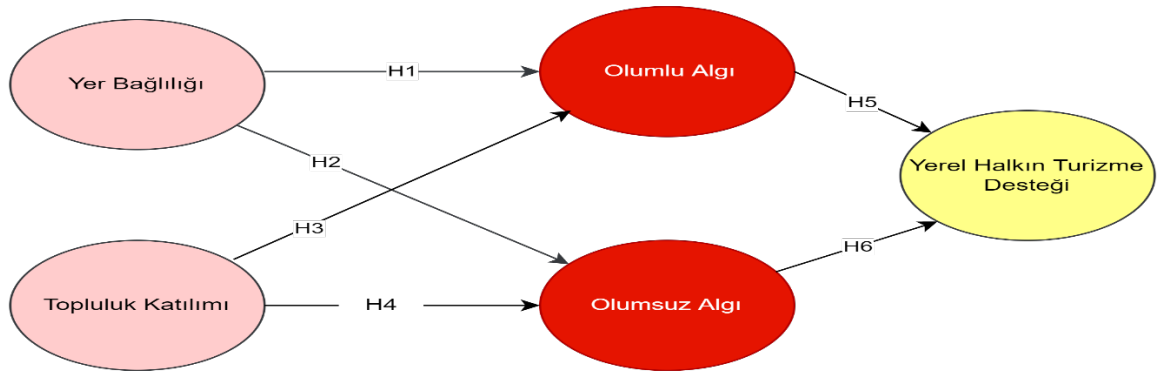
Sonuç olarak, kültürel miras yönetimine toplum katılımı Göbeklitepe örneğinde henüz yeni gelişmektedir ve sağlam bir dayanak bulabilmiş değildir. Bu konuyu açıklığa kavuşturmak için daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu söylenebilir. Nitekim yerel halkın kültürel miras yönetimine katılımını Çin ve gelişmiş ülkeler açısından karşılaştırmalı şekilde inceleyen Li ve diğerleri (2020) aynı doğrultuda fikirler öne sürmüştür. Buna bağlı olarak, yukarıda açıklanan literatürden yola çıkarak aşağıdaki hipotezler sınanmak amacıyla oluşturulmuştur ve ilişkileri Şekil 1'de gösterilmiştir.

H₃: Yerel halkın turizmin etkilerini olumlu algılamasının üzerinde planlama ve yönetim sürecine dahil olmanın (Toplum katılımı), olumlu bir etkisi vardır.

H₄: Yerel halkın turizmin etkilerini olumsuz algılamasının üzerinde planlama ve yönetim sürecine dahil olmanın (Toplum katılımı) olumsuz bir etkisi vardır.

H₅: Yerel halkın turizmi olumlu algılamaları, Dünya Miras Alanı koruma programına ve turizm gelişimine desteklerini olumlu yönde etkiler.

H₆: Yerel halkın turizmi olumsuz algılamaları, Dünya Miras Alanı koruma programına ve turizm gelişimine verdikleri desteği olumsuz yönde etkiler.

Şekil 1. Yapısal Eşitlik Modeli ve Hipotezlerin Gösterimi

YÖNTEM

Verilerin Elde Edilmesinde Kullanılan Yöntem

Bu araştırmanın evrenini Şanlıurfa'da ikamet eden yerel halk oluşturmaktadır. Kentin nüfusu 2021 verilerine göre 2, 143, 020'dir (TUİK, 2022). 18 yaş altı kişileri çıkardığımızda yaklaşık 1,300,000 sayısına ulaşılmaktadır. Buna göre evren sayısı en fazla 1,300,000'dir. Örneklem sayısı aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanmıştır. $n = \frac{t^2 p q}{d^2}$ 0,95 güven seviyesinde p ve q değerleri 0,5; t değeri 1,96, hata payı (d), 0,05 alındığında 384 sayısına ulaşılmaktadır (Cizrelioğulları ve Altun, 2019). Buna göre, 479 anketten elde edilen veriler analiz edildiğinden asgari anket sayısından daha fazla veriye ulaşılmıştır.

Araştırmanın verileri, Şanlıurfa'da ikamet eden yerel halktan örneklem alınarak elde edilmiştir. 2022 yılının Mart ve Nisan aylarında kolayda örnekleme yöntemiyle yerel halkla yüz yüze 479 adet anket gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın verilerinin elde edilmesi için uygulanan anket, Harran Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu 23.06.20221 tarihli 2022/94 sayılı iznine istinaden gerçekleştirilmiştir.

Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, katılımcıların demografik (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim, meslek ve ikamet süresi, yerlilik) özelliklerini belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

İkinci bölümde kullanılan ölçek Tablo 1’de yer alan çalışmalarından uyarlanmıştır. Ölçek, toplamda 38 maddeden ibarettir. Yerel bağlılık (YB) 9, Yerellerin katılımı (YK) 7, Turizmin algılanan olumlu etkileri (TAOME) 7, Turizmin algılanan olumsuz etkileri (TAOSE) 7, Yerel halkın turizme desteği (YHTD) 8 maddeden oluşmaktadır. Bu yargıların derecelendirilmesinde, 1) Hiç katılmıyorum 2) Katılmıyorum 3) Ne katılıyorum ne katılmıyorum 4) Katılıyorum 5) Tamamen katılıyorum şeklinde 5’li Likert ölçek tipi kullanılmıştır.

Tablo 1. Ölçekler ve Uyarlandığı Araştırmalar

İfadeler	İlgili Çalışmalar
Yer bağlılığı	Buzlukçu ve Avcıkurt, 2020; Saatçı ve Türkmen, 2020
Toplum katılımı	Rasoolimanesh vd., 2017a
Turizmin algılanan olumlu etkileri	Saatçı ve Türkmen 2020
Turizmin olumsuz etkileri	Pekerşen vd., 2019; Rasoolimanesh vd., 2017a
Yerel halkın turizme desteği	Rasoolimanesh vd., 2017a; Saatçı ve Türkmen 2020

Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntem

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ve yapısal eşitlik modellemesi (YEM) için Mplus 7.0 (Muthén ve Muthén, 1998-2017) kullanılmıştır. Toplamda ankete 479 birey katılmıştır. Verilere ait normal dağılım ve varyansların eşit olduğu varsayımı incelenmiştir ($p>0.05$). Veriler çok değişkenli normal dağılımlı ve homojendir ($p>0.05$). Verilere ait demografik özelliklerin frekansları ve yüzde karşılıkları elde edilmiştir. Ölçeğe ait güvenilirlik ve geçerlilik testleri yapılmış ve ölçeğin faktörleri araştırmanın tasarım kısmında belirlendiği için kurgulanan model doğrulayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. İlgili modeldeki yapılar ve ilişkili gözlemlenen değişkenler doğrulandıktan sonra YEM analizi gerçekleştirilmiştir.

Önerilen ölçeğin güvenilirliği için Cronbach α değeri 0.973 olarak tahmin edilmiş ve bu değer yüksek düzeyde güvenilirlik bildirmektedir (Yıldız ve Uzunsakal, 2018). Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi sonucu 0.967’lik bir değer bulunmuş olup, bu sonuç çalışmanın ilgili faktör analizi için uygun bir veri setine sahip olduğunu göstermektedir. Bartlett Küresellik testi de $p<0.001$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Bu nedenle, incelenen yapıların boyutsallığının geçerliliği doğrulanabilir. DFA’nın ilgili uyum kriterlerinin ilgili aralıklarda çıkmasıyla YEM modeli kurulmuş ve modele ait tahminler yorumlanmıştır (Şen, 2020). Sonuç olarak, YEM doğrulanmış bir ölçek ile tahmin edilmiştir.

BULGULAR

Katılımcıların %62,2’si erkek olup, geriye kalanlar kadındır. Katılımcıların %85’i 18-47 yaş aralığındadır. Kamu görevlisi ve serbest meslek sahipleri çoğunluğu oluşturmaktadır. Üniversite ve üstü eğitim seviyesine sahip katılımcı %70,1’dir. Katılımcıların yaklaşık %80’i kendisini Şanlıurfa’lı olarak hissetmektedir. Katılımcıların (%84,6) yaşları genç olarak nitelendirilebilecek aralıktadır. Göbeklitepe’yi ziyaret etmiş olanların oranı %67,6 olup, henüz ziyaret etmemişler %32,2 oranına karşılık gelmektedir. Demografik özelliklerin tamamı Tablo 2’den izlenebilir.

Bu araştırmada Yapısal Eşitlik (YEM) modeli kurulmuştur. Modelde kullanılan faktörler: Yere bağlılık (YB) 9, Toplumsal katılım (TK) 6, Turizmin algılanan olumlu etkileri (TAOME) 7, Turizmin algılanan olumsuz etkileri (TAOSE) 7, yerel halkın turizme desteği (YHTD) 8

maddeden oluşmaktadır. Araştırmanın modeli Şekil 1’de verilmiştir. Değişkenlerin faktör yükleri ve anlamlılıkları ise Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcılarının Demografik Özellikleri

	Sınıf	n	%
Cinsiyet	Erkek	298	62.2
	Kadın	181	37.8
Medeni Durum	Evlü	312	65.1
	Bekar	167	34.9
Yaş	18-27	141	29.4
	28-37	144	30.1
	38-47	120	25.1
	48-57	52	10.9
	58 ve üzeri	22	4.6
Eğitim durumu	Okur-yazar değilim	3	0.6
	İlkokul	12	2.5
	Ortaokul	26	5.4
	Lise	102	21.3
	Üniversite	262	54.7
Meslek	Lisansüstü	74	15.4
	Memur	195	40.7
	Esnaf	54	11.3
	İş insanı	53	11.1
	Emekli	19	4.0
	Serbest meslek	81	16.9
	Çiftçi	27	5.6
	Ev hanımı	50	10.4
Kendinizi Şanlıurfa’lı olarak tanımlar mısınız?	Evet	380	79.3
	Hayır	99	20.7
İkamet süresi	10’dan az	77	16.1
	10-19	48	10.0
	20-29	148	30.9
	30-39	105	21.9
	40-49	63	13.2
	50 ve daha fazla	38	7.9
Göbeklitepe’yi ziyaret ettiniz mi?	Evet	324	67.6
	Hayır	155	32.4

Tablo 3. Faktör Yükleri ve Anlamlılıkları

	FY	SS	t
Yer Bağlılığı			
Şanlıurfa’nın benim bir parçam olduğunu hissediyorum.	0.88	0.01	76.2
Şanlıurfa ile güçlü bir şekilde özdeşleşiyorum.	0.91	0.00	105.3
Bu şehirde olmak benim kim olduğum hakkında çok şey söylüyor.	0.88	0.01	80.2
Şanlıurfa’da olmadığım zamanlar burayı özlediyorum.	0.88	0.01	81.9
Şanlıurfa’da yaşamak benim için başka bir yerde yaşamaktan daha önemlidir.	0.88	0.01	78.2
Türkiye’deki diğer yerlerden daha çok Şanlıurfa’da yaşamaktan zevk alıyorum.	0.85	0.01	62.1
Türkiye’de Şanlıurfa’dan başka hiçbir şehirde yaşamamam.	0.69	0.02	28.3
Kendimi güçlü bir şekilde Şanlıurfa ile birlikte tanımlıyorum/bağdaştırıyorum.	0.86	0.01	67.1
Şanlıurfa benim için çok özel bir yerdir.	0.82	0.01	53.0
Yerellerin Katılımı			
Göbeklitepe dünya miras alanına büyük önem veriyorum.	0.84	0.01	58.2
Göbeklitepe dünya miras alanına büyük ilgi duyuyorum.	0.82	0.01	51.9
Yerel halk, turizm geliştirme ve planlama sürecine dahil olmalıdır.	0.84	0.01	59.9
Göbeklitepe’nin kültürel mirasını korumak önemlidir.	0.89	0.01	86.7
Yerel halkın Göbeklitepe kültürel mirasının korunmasına katılımı önemlidir.	0.90	0.00	97.3
Göbeklitepe Dünya Miras koruma yönetimine ilgi duyuyorum.	0.78	0.01	42.6
Turizmin algılanan olumlu etkileri			
Turizm, kentimiz için daha fazla iş yaratacaktır.	0.91	0.00	104.4
Göbeklitepe kültürel mirası korumaya değer bir yerdir.	0.92	0.00	125.6
Göbeklitepe uluslararası kültür açısından önemlidir.	0.94	0.00	147.7
Turizm sayesinde kente daha fazla yatırım gelebilir.	0.93	0.00	142.5
Turizm sayesinde yaşam standartlarımız önemli ölçüde artacaktır.	0.84	0.01	60.9
Turizm, yollar, alışveriş vb. gibi daha fazla altyapı ve kamu tesisi sağlayabilir.	0.88	0.01	79.6
Turizm sektörü, bölge sakinleri için arzu edilen birçok istihdam fırsatı sunmaktadır.	0.78	0.01	43.0
Turizmin algılanan olumsuz etkileri			

Turizm trafik sıkışıklığına, gürültüye ve kirliliğe neden olabilir.	0.80	0.01	45.9
Turizmin gelişmesinden sadece belli kesimler fayda sağlayacaktır.	0.76	0.02	37.5
Turizmin gelişmesiyle çoğu iş yabancılara gidebilir.	0.78	0.01	40.3
Turizm faaliyetleri geleneksel kültürü olumsuz yönde değiştirebilir.	0.76	0.02	37.5
Çok fazla insanın Göbeklitepe'yi ziyaret etmesi kalabalığa, trafik sıkışıklığına, gürültüye ve çevre kirliliğe neden olabilir.	0.89	0.01	76.3
Turizmin gelişmesiyle otellerin ve diğer turistik tesislerin inşası doğal çevreye hasar verebilir.	0.87	0.01	66.6
Turizmin gelişmesi hayat pahalılığı arttırabilir.	0.80	0.01	46.2
Yerel halkın turizme desteği			
Yerel halk turizm gelişimine ve planlamasına katılmalıdır.	0.78	0.01	43.5
Yerel halk Göbeklitepe kültürel miras alanı koruma programlarına katılmalıdır.	0.83	0.01	57.8
Turizmin toplumdaki ekonomik rolünü destekliyorum.	0.89	0.00	97.6
Turizm gelişimini destekliyorum.	0.94	0.00	173.0
Şanlıurfa'da turizmin teşvik edilmesine gerektiğine inanıyorum.	0.95	0.00	220.5
Şanlıurfa'da turizmin geliştirilmesi için planlamalar yapılmalıdır.	0.96	0.00	276.2
Bölgeye ziyaretçi çekecek yeni turizm tesislerini destekliyorum.	0.97	0.00	309.8
Bölgenin turizm tanıtımı desteklenmelidir.	0.96	0.00	254.0

FY: Faktör yükleri; SS: Standart sapma

Tablo 4'de görülebileceği gibi en yüksek ortalama *Göbeklitepe uluslararası kültür açısından önemlidir* maddesidir. Diğer yüksek ortalamalar *Göbeklitepe'nin kültürel mirasını korumak önemlidir, yerel halkın Göbeklitepe kültürel mirasının korunmasına katılımı önemlidir, turizm, kentimiz için daha fazla iş yaratacaktır, turizm sayesinde kente daha fazla yatırım gelebilir ve bölgenin turizm tanıtımı desteklenmelidir* maddelerinde göze çarpmaktadır. En düşük ortalama ise, *çoğu zaman Göbeklitepe'deki koruma projelerine ilişkin görüşlerim sorulur ve Türkiye'de Şanlıurfa'dan başka hiçbir şehirde yaşamam* ifadeleridir.

En çok olabilirlik yöntemi kullanılarak modele ait sekiz hipotez sınanmıştır. Buna göre, maddeler arasındaki en küçük korelasyon 0.133 ve en büyük 0.945 olarak bulunmuştur. Modelin kalite indeksleri incelendiğinde $\chi^2/sd= 2.931$ değerinin anlamlı olduğu ($p<0.05$) görülmektedir. Diğer indeksler RMSEA=0.064 (%90GA: 0.060, 0.067), CFI=0.950, TLI=0.945 ve SRMR=0.054 şeklinde tahmin edilmiştir. Şekil 2'de verilen YEM modeli için tüm uyum indekslerinin ilgili eşik değerlerinin içerisinde olduğu ve tatmin edici düzeyde uyum gösteren parametreler olarak yorumlanabilir (Şen, 2020; Yalçın, 2021).

Standartlaştırılmış faktör yüklerine bakıldığında en küçük faktör yükünün 0.697 (YB-madde 7) ve en büyüğünün 0.971 (YHTD-madde 37) olarak tahmin edilmiş ve tümünün anlamlı olduğu gözlemlenmiştir ($p<0.05$). İçsel modelde yol katsayıları (path coefficient) regresyon katsayıları gibi yorumlanır. Buna göre H_1 dışında tüm hipotezler anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Buna göre, H_1 'de "yer bağlılığı, sakinlerin turizmin olumlu etkilerini algılamaları üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir" hipotezi istatistiksel olarak doğrulanmamıştır.

Öte yandan en yüksek yol katsayısına sahip olan H_2 'de "Yer bağlılığı, sakinlerin turizmin olumsuz etkilerini algılamaları üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir" hipotezi istatistiksel olarak incelendiğinde yer bağlılığı olan kimsenin 1 birimlik olumlu etkisi sakinlerin turizmin olumsuz etkilerini algılamaları üzerinde olumlu bir etkisi üzerinde 0.956'lık ileri düzeyde anlamlı bir etkiye sahip olarak tahmin edilmiştir ($p<0.001$). Benzer şekilde diğer hipotezler de değerlendirilebilir (Tablo 5). Yapısal eşitlik modelinin katsayıları ise Şekil 2'de verilmiştir.

Tablo 4. Maddelere İlişkin Ortalama ve Standart Sapmalar

Sorular	Ortalama	SS
Şanlıurfa'nın benim bir parçam olduğunu hissediyorum.	3.50	1.41
Şanlıurfa ile güçlü bir şekilde özdeşleşiyorum.	3.35	1.39
Bu şehirde olmak benim kim olduğum hakkında çok şey söylüyor.	3.26	1.44
Şanlıurfa'da olmadığım zamanlar burayı özliyorum.	3.39	1.39
Şanlıurfa'da yaşamak benim için başka bir yerde yaşamaktan daha önemlidir.	3.08	1.47
Türkiye'deki diğer yerlerden daha çok Şanlıurfa'da yaşamaktan zevk alıyorum.	2.99	1.46
Türkiye'de Şanlıurfa'dan başka hiçbir şehirde yaşayamam.	2.48	1.39
Kendimi güçlü bir şekilde Şanlıurfa ile birlikte tanımlıyorum/bağdaştırıyorum.	3.00	1.40
Şanlıurfa benim için çok özel bir yerdir.	3.50	1.39
Göbeklitepe dünya miras alanına büyük önem veriyorum.	3.94	1.26
Göbeklitepe dünya miras alanına büyük ilgi duyuyorum.	3.85	1.25
Yerel halk, turizm geliştirme ve planlama sürecine dahil olmalıdır.	3.94	1.26
Çoğu zaman, Göbeklitepe'deki koruma projelerine ilişkin görüşlerim sorulur.	2.59	1.44
Göbeklitepe'nin kültürel mirasını korumak önemlidir.	4.16	1.22
Yerel halkın Göbeklitepe kültürel mirasının korunmasına katılımı önemlidir.	4.06	1.26
Göbeklitepe Dünya Miras koruma yönetimine ilgi duyuyorum.	3.78	1.28
Turizm, kentimiz için daha fazla iş yaratacaktır.	4.07	1.22
Göbeklitepe kültürel mirası korumaya değer bir yerdir.	4.20	1.22
Göbeklitepe uluslararası kültür açısından önemlidir.	4.22	1.19
Turizm sayesinde kente daha fazla yatırım gelebilir.	4.18	1.22
Turizm sayesinde yaşam standardımız önemli ölçüde artacaktır.	3.95	1.27
Turizm, yollar, alışveriş vb. gibi daha fazla altyapı ve kamu tesisi sağlayabilir.	4.02	1.27
Turizm sektörü, bölge sakinleri için arzu edilen birçok istihdam fırsatı sunmaktadır.	3.86	1.30
Turizm trafik sıkışıklığına, gürültüye ve kirliliğe neden olabilir.	3.00	1.44
Turizmin gelişmesinden sadece belli kesimler fayda sağlayacaktır.	2.97	1.45
Turizmin gelişmesiyle çoğu iş yabancılara gidebilir.	2.72	1.40
Turizm faaliyetleri geleneksel kültürü olumsuz yönde değiştirebilir.	2.61	1.38
Çok fazla insanın Göbeklitepe'yi ziyaret etmesi kalabalığa, trafik sıkışıklığına, gürültüye ve çevre kirliliğe neden olabilir.	2.70	1.40
Turizmin gelişmesiyle otellerin ve diğer turistik tesislerin inşası doğal çevreye hasar verebilir.	2.75	1.40
Turizmin gelişmesi hayat pahalılığı arttırabilir.	2.84	1.41
Yerel halk turizm gelişimine ve planlamasına katılmalıdır.	3.81	1.32
Yerel halk Göbeklitepe kültürel miras alanı koruma programlarına katılmalıdır.	3.87	1.26
Turizmin toplumdaki ekonomik rolünü destekliyorum.	4.02	1.23
Turizm gelişimini destekliyorum.	4.08	1.22
Şanlıurfa'da turizmin teşvik edilmesi gerektiğine inanıyorum.	4.09	1.25
Şanlıurfa'da turizmin geliştirilmesi için planlamalar yapılmalıdır.	4.15	1.22
Bölgeye ziyaretçi çekecek yeni turizm tesislerini destekliyorum.	4.13	1.24
Bölgenin turizm tanıtımı desteklenmelidir.	4.20	1.23

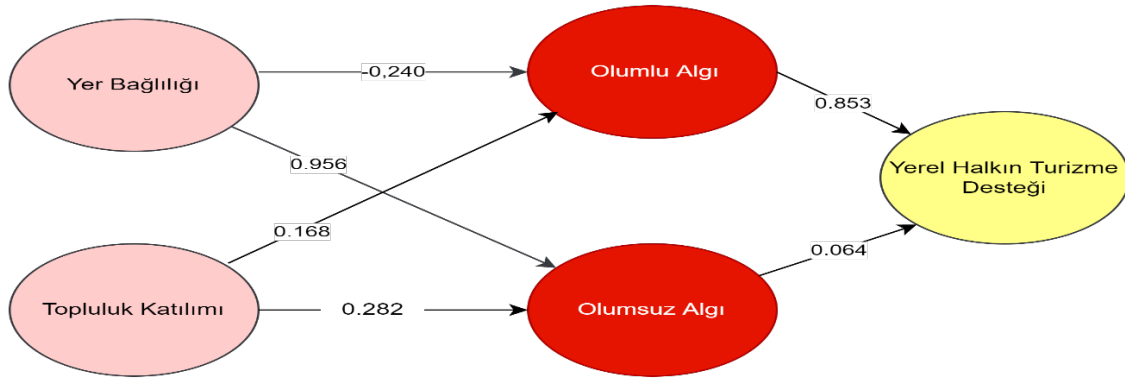
SS: Standart Sapma, P<0.01

Tablo 5. Yapısal Eşitlik Modellemesi İçin Yol ve Belirleme Katsayıları

Hipotez	Etki	Tahmin	t-değeri	p değeri	Durum
H ₁	YB→TAOME	-0.024	-0.874	0.382	Ret
H ₂	YB→TAOSE	0.956	50.40	<0.001	Kabul
H ₃	TK→TAOSE	0.168	2.91	0.004	Kabul
H ₄	TK→TAOSE	0.282	4.94	<0.001	Kabul
H ₅	TAOME→YHTD	0.853	52.94	<0.001	Kabul
H ₆	TAOSE→YHTD	0.064	2.42	0.015	Kabul

YB: Yer bağlılığı; TK: Toplumsal Katılım; TAOME: Turizmin Algılanan Olumlu Etkisi; TAOSE: Turizm Algılanan Olumsuz Etkisi; YHTD: Yerel Halkın Turizm Desteği

İçsel modelin belirleme katsayıları (R^2), yer bağlılığı ve toplum katılımı turizmin olumlu etkilerini %88,6 ($R^2=0.886$), yer bağlılığı ve toplum katılımı turizmin olumsuz etkilerini %16,6 ($R^2=0.166$), aynı şekilde turizmin olumlu ve olumsuz etkileri yerel halkın turizme desteğini %77,2 ($R^2=0.772$) olarak tahmin etmiştir ($p<0.001$).

Şekil 2. Yapısal eşitlik modelinin katsayıları ile gösterimi

Yukarıdaki şekilde yapısal eşitlik modeline ilişkin katsayılar verilmiştir. Buna göre, ilgili katsayı eksi işaretli olduğundan yerel halkın turizmi olumlu algılamaları üzerinde yer bağlılığının bir etkisinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Öte yandan, modele ilişkin diğer hipotezlerin desteklendiği katsayılarından anlaşılmaktadır.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Sakinler, herhangi bir turizm destinasyonunun ayrılmaz bir paydaşdır ve buldukları yerdeki turizm faaliyetlerine ilişkin algılarını anlamak çok önemlidir (Chauma ve Ngwira, 2022). Özellikle kültürel miras alanlarındaki turizm gelişiminden en çok yerel halk etkilenmektedir. Yer bağlılığı ve toplum katılımı ise, yerel halkın turizm gelişimine vereceği desteği etkileyen önemli faktörler arasında sayılmaktadır (Rasoolimanesh vd., 2015).

Kültürel miras yönetimine toplumun katılımı, yalnızca ilgili miras alanının sürdürülebilirliği için değil, aynı zamanda alandaki turizm faaliyetlerinin gelişimi için de önemlidir (Chami, 2018). Yerel toplulukların Dünya Miras Alanı (WHS) projeleri nedeniyle oluşan etkiler konusundaki algılarını belirleyen araştırmalar kısıtlı sayıdadır. Dolayısıyla araştırma eksikliği bulunduğu söylenebilir. Mevcut çalışmanın amacı, Dünya Miras Alanı Göbeklitepe örneğinde yerel halkın yer bağlılığının ve katılımının (ilgilenim) turizme ilişkin algıladıkları etkileri ölçmek ve algılanan olumlu veya olumsuz etkilerin onların turizm gelişimine verdikleri destek üzerinde etkisini belirlemektir. Bu amacı gerçekleştirmeğe dair literatürde çeşitli ölçekler kullanılmıştır.

Kullanılabilecek ölçekler üzerinde henüz bir görüş birliği sağlanamamıştır (Stylidis, 2018). Böylece çeşitli araştırmalar farklı sonuçlara varabilmektedirler. Yazara göre, farklı sonuçlarla karşılaşılmalarının altında yatan neden ölçme yöntemlerinin farklılaşmasıdır.

Gerçekten de literatür incelendiğinde görülmektedir ki, yöntem farklılığından dolayı ve ele alınan değişkenlerin çok çeşitli olmasından kaynaklı, yerel halkın turizme ilişkin desteklerinin ölçülmesi hem kuramsal açıdan hem de araştırma alanı açısından çeşitlenmektedir. Diğer bir deyişle teori her alanda doğrulanamamaktadır. Zira, Gursoy ve diğerleri (2019) ile Wang ve Chen'e (2015) göre, önceki çalışmaların birçoğu oluşturdukları modeli Sosyal Değişim Teorisi üzerinde temellendirmişlerdir. Modelin açıklayıcı gücünü geliştirmek için de yer bağlılığını ve diğer değişkenleri modele eklemiş ve bunun turizm etkilerinin algılarını etkileyebileceğini bulmuşlardır. Ancak, yazarlara göre, topluluğa bağlılığın bölge sakinlerinin turizme desteği üzerindeki etkisine ilişkin sonuçlar ikirciklidir ve genel bir sonuca varılamaz.

Bu çalışmada da aidiyet duygusunun yerel halkın turizm gelişimine verdiği desteğine ilişkin etkisi olduğu bulgusuna ulaşılammıştır. Buna karşın, yer bağlılığının (Erul ve Uslu, 2022) yerel halkın turizm gelişimini etkilediği ve açıklayabildiği bildirilmektedir. Aynı doğrultudaki bulguya (Altanlar, 2021; Atsız, 2021; Buzlukçu ve Avcıkurt, 2020; İşçi vd., 2018) ulaşmışlardır. Keza Eslami ve diğerleri'ne (2019) göre, topluluk bağlılığı ve sakinlerin turizmin algılanan etkileri önemli ölçüde ilişkilidir. Dolayısıyla bu bulgu yukarıda sayılan önceki çalışmaların ve Saatçı ve Türkmen'nin (2020) bulgularıyla örtüşmemektedir. Fakat Erul ve Uslu'nun (2022) çalışmaları mevcut araştırmanın bulgusunu desteklemektedir. Şöyle ki, yere bağlılıkla turizmin algılanan olumlu etkileri arasında anlamlı bir ilişki mevcut değildir. Ancak topluluğa bağlılık ve turizmin algılanan olumlu etkisi arasında bir ilişki gözlenmezken, bağlılığın turizm gelişimine yönelik tutumsal destek ve turizm gelişimini destekleme niyetini olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Başka bir deyişle "*yerel halkın yer bağımlılığı ve elde ettiği kişisel ekonomik faydalar artıkça turistler ile olan duygusal dayanışması artmaktadır*" (Erul, 2022:105). Nicholas ve diğerleri'nin (2009) çalışmalarında da aynı yönde bulgular elde edilmiş olup, yapısal eşitlik modelinden elde edilen sonuca göre, topluluğa bağlılık turizme desteği olumlu etkilemektedir.

Öte yandan, topluluk katılımının turizm gelişimine yerel halkın verebileceği desteği olumlu etkileyebileceği doğrulaması (Nicholas vd., 2009) araştırmasıyla paralellik göstermemektedir. Araştırmacıların işaret ettikleri üzere, kültürel miras yönetimine katılım düzeyiyle turizm gelişimi arasında herhangi bir anlamlı ilişki bulunmamıştır. Bu nedendir ki, sakinlerin kayda değer katılım eksikliği, ilgili kültürel miras alanının sürdürülebilirliği için olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Sakinlerin kültürel mirasın korunma süreçlerine eklenmesi, ekonomik ve sosyal gelişmenin önünü açmaktadır (Üstündağ ve Özer, 2021). Ancak topluluk katılımını sağlamak sanılanın aksine zor bir süreçtir. Çünkü turizm birçok paydaşın içerisinde olduğu bir sektördür. Toplumun sürece faal katılımının önünde birçok engel bulunmaktadır. Bu nedenle, turizmin bütün paydaşların yararına geliştirilmesi gerekmektedir. Buna ilişkin kararlar alınırken çok paydaşlı katılımcı bir yaklaşıma ihtiyaç vardır (Phanumat, 2015). Aynı şekilde, Amin ve Ibrahim'in (2015) çalışmalarından elde edilen bulgular, toplum temelli turizme toplum katılımının sürdürülebilir kalkınmayı etkilediğini göstermektedir.

Yuan ve diğerlerinin (2019) bulguları, bölge sakinlerinin turizme desteğinin eksiksiz bir davranış oluşturma sürecinin sonucu olduğunu göstermektedir. Çalışmada, sakinlerin turizme yönelik tutumlarını belirlemede katılımın önemini vurgulamıştır. Yazarlara göre, miras turizminin sürdürülebilir gelişimini sağlamak adına yerel yönetimler, bölge sakinlerinin yerel bağlarını güçlendirmeye daha fazla önem vermeli ve yerel sakinleri turizm faaliyetlerine katılmaya teşvik etmeye odaklanmalıdır. Benzer bulgular (Johunis vd., 2021; Rasoolimanesh vd., 2017a; Hatipoğlu

vd., 2014) araştırmalarında mevcut olup, topluluk katılımının kültürel miras alanlarının ve turizm gelişiminin devamlılığın gerekli olduğu tezi doğrulanmıştır. Aynı doğrultuda, Aris Anuar ve Mohd Sood (2017) Toplum Temelli Turizm'in sürecine toplum katılımı, sakinlerin yaşadıkları yerin turizm gelişimini yönlendirmek için gerekli olan beceri, bilgi ve güveni geliştirmelerine ilişkin yüksek bir potansiyel sağlamaktadır görüşünü ileri sürmüşlerdir. Yukarıda belirtilen bulgular turizm gelişim sürecinde toplum katılımının önemli olduğu görüşünü desteklemektedir. Aynı yönde bulgular (Mokoena, 2017; Supriharjo vd., 2016; Cárdenas vd., 2015; Giampiccoli ve Mtapuri, 2015; Svets, 2015) araştırmalarında da özellikle belirtilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın önemli bulgularından biri olan toplum katılımının yerel halkın turizm gelişim desteğini olumlu yönde etkileyeceği bulgusu önceki çalışmalarla örtüşmektedir.

Bu çalışma sonucunda kullanılan ölçek doğrulanmış olup, gelecek araştırmalarda yeniden sınıanabilir. Buna ek olarak, algılanan imaj, gelir, çevresel tutum, demografik faktörler (yaş, cinsiyet ve eğitim seviyesi) ekonomik fayda vb. değişkenler modele eklenip ya da modelden çıkarılarak farklı bir araştırma alanında veya aynı alanda yeni bir çalışma yapılabilir.

Bu çalışmada, yer bağlılığının ya da aidiyetin turizmin algılanan olumlu yönü üzerinde etkisinin olmadığı buna karşın olumsuz algıyı etkilediği sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte toplum katılımının turizmin algılanan hem olumlu hem de olumsuz yönü üzerinde önemli sayılabilecek bir etkisi görülmektedir. Ayrıca turizmin algılanan olumlu etkisinin yerel halkın turizm gelişimine verebileceği desteği olumlu etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Algılanan olumsuz etkinin ise, doğal olarak yerellerin desteğini olumsuz yönde değiştirebileceği sınıanan hipotezlerden anlaşılmaktadır (Tablo 5).

Bu çalışmanın elde ettiği önemli bulgulardan biri yerel halkın önemli sayılabilecek bir kısmının (%32,4) Göbeklitepe'yi ziyaret etmemiş olmasıdır. Liu'nun (2017) araştırması, Melaka özelinde Göbeklitepe alanındaki benzer biçimde planlama ve yönetim sürecine toplum katılımının asgari düzeyde olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Yer aidiyetinin ilgili alana ilişkin turizm faaliyetlerini olumlu algılamada bir etkisinin olmaması yerellerin herhangi bir ekonomik fayda elde edememiş olmasıyla açıklanabilir. Ziyaretlerin çoğunluğunun günü birlik olması ve yerel halkın bir kısmının alanı henüz ziyaret etmemiş olması onların sahiplenme ve aidiyet duygusunun eksikliğinden veya ilgili alanın kazanımlarının hissedilir düzeye gelmemiş olmasıyla açıklanabilir. Bu sonuç, yerel halkın alanın yönetimi ve korunması projelerine dahil olmadığını işaretlerinden biri sayılabilir. Bir diğer neden de toplumun yapısının türdeş olmaması ve farklı eğitim düzeyi, gelir vb. özelliklerden oluşması olasılığıdır. Dolayısıyla yerel halkın yukarıda sayılan belirli özelliklerine dayalı olarak görüşme yöntemiyle derinlemesine bir araştırma yapılması önerilir.

Göbeklitepe'nin yaratacağı katma değer henüz yerel halkta farkındalık oluşturmamış olması onların aidiyet duygularını köreltici faktörlerden biri arasında sayılabilir. Bu sorunu ortadan kaldırmak amacıyla, yerel yönetimler yerel halkın ücretsiz katılabileceği turlar düzenleyebilir. Bununla birlikte, yerel halkın turizm faaliyetlerine ilişkin desteklerini arttırmak amacıyla turizm paydaşlarının katılımıyla ortak planlama yapılabilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Destek Bilgisi: Herhangi bir kurum ve/veya kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması yoktur.

Etik Onayı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Türk Turizm Araştırmaları Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazar(lar)ına aittir.

Etik Kurul Onayı: Harran Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan 23.06.2022 tarih ve 2022/94 sayılı karar numarası ile izin alınmıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı: Çalışma tek yazarlı olup katkı oranı %100'dür.

KAYNAKÇA

Akkuş, Ç. ve Akkuş, G. (2020). Yerel Halkın Kültürel Mirası Korumaya Katılma Tutumu ve Turizmi Destekleme Davranışının Demografik Özelliklerine Göre İncelenmesi. *Turkish Studies-Social Sciences*, 15(3), 887–904. doi:10.29228/TurkishStudies.41753

Altanlar, A. (2021). Yere Bağlılığın Turizm Stratejileri Üzerindeki Etkisi : Amasya Örneği. *Kent Akademisi Kent Kültürü ve Yönetimi Dergisi*, 14(1), 199–213.

Amin, A. and Ibrahim, Y. (2015). Model of Sustainable Community Participation in Homestay Program. *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 6(3), 539–545. doi:10.5901/mjss.2015.v6n3s2p539

Aris Anuar, A. N. and Mohd Sood, N. A. A. (2017). Community Based Tourism: Understanding, Benefits and Challenges. *Journal of Tourism & Hospitality*, 06(01), 1000263. doi:10.4172/2167-0269.1000263

Atsız, O. (2021). Az gelişmiş Bir Destinasyonda Yerel Halkın Turizme Yönelik Desteği: Yozgat Örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 32(2), 224–236. doi:10.17123/atad.897887

Buzlukçu, C. ve Avcıkurt, C. (2020). Yavaş Şehirlerde Yerel Halkın Yer Kimliği ve Topluluğa Bağlılıklarının Sürdürülebilir Turizm Tutumlarına Etkisi: Seferihisar'da Bir Araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (43), 117–138. doi:10.30794/pausbed.753992

Cao, W., Yu, W. and Xu, J. (2021). City vs. Town residents' place attachment, perceptions and support for tourism development in a linear World Cultural Heritage Site. *PLoS ONE*. doi:10.1371/journal.pone.0258365

Cárdenas, D. A., Byrd, E. T. and Duffy, L. N. (2015). An Exploratory Study of Community Awareness of impacts and Agreement to Sustainable Tourism Development Principles. *Tourism and Hospitality Research*, 15(4), 254–266. doi:10.1177/1467358415580359

Chami, M. F. (2018). Community Involvement and Sustainable Tourism Development in Heritage Management: Amboni Limestone Caves, Tanzania. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 7(2), 1–13.

Chauma, E. C. and Ngwira, C. (2022). Managing a World Heritage Site in Malawi: do residents' sentiments matter? *Journal of Heritage Tourism*, 17(2), 142–157. doi:10.1080/1743873X.2021.1889571

Cheng, E. N. M.; So, S. I. and Fong, L. H. N. (2021). Place Perception and Support for Sustainable Tourism Development: The Mediating Role of Place Attachment and Moderating Role of Length of Residency. *Tourism Planning and Development*, 1–17. doi:10.1080/21568316.2021.1906740

Cizrelioğulları, M. N. ve Altun, Ö. (2019). Zorunlu Staj Eğitimi Alan Turizm ve Gastronomi Öğrencilerinin Staj Memnuniyetinin İncelenmesi: Doğu Akdeniz Üniversitesi Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7(4), 2447–2465. doi:10.21325/jotags.2019.481

Coşkun, R. ve Okuyucu, A. (2022). Kültürel Mirasın Korunması ve Turizmle İlişisine Yönelik Yerel Halkın Algı ve Tutumları: Odunpazarı Örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 20, 246–281. doi:10.33688/aucbd.1051375

Doğan, M. ve Sökmen, S. (2021). Turizm Araştırmalarında Sosyal Değişim Teorisi'nin Çeyrek Yüzyıllı. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 1220-1237.

- Dwyer, L., Chen, N. and Lee, J. (2019). The Role of Place Attachment in Tourism Research. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 36(5), 645–652. doi:10.1080/10548408.2019.1612824
- Ekwale, A. (2014). *An Assessment of Local Community Involvement in Community Based Ecotourism Planning and Development: The Case of Takamanda National Park. South West Region*, (Unpublished Ms. Dissertation), Eastern Mediterranean University, Gazimağusa North Cyprus.
- Erul, E. (2022). Yerel Halkın Turizme Desteğinin Şekillenmesinde Duygusal Dayanışma, Ekonomik Fayda ve Yer Aidiyetinin Rolü. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10(1), 105–120. doi:10.21325/jotags.2022.981
- Erul, E. ve Uslu, A. (2022). Yerel Halkın Turizm Gelişmelerini Destekleme Niyeti: Manavgat Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10(1), 610–626. doi:10.21325/jotags.2022.1007
- Erul, E. and Woosnam, K. M. (2022). Explaining Residents' Behavioral Support for Tourism through Two Theoretical Frameworks. *Journal of Travel Research*, 61(2), 362–377. doi:10.1177/0047287520987619
- Eslami, S., Khalifah, Z., Mardani, A., Streimikiene, D. and Han, H. (2019). Community Attachment, Tourism Impacts, Quality of Life and Residents' Support for Sustainable Tourism Development. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 36(9), 1061–1079. doi:10.1080/10548408.2019.1689224
- Giampiccoli, A. and Mtapuri, O. (2015). Between Theory and Practice: A Conceptualization of Community Based Tourism and Community Participation. *Loyola Journal of Social Sciences*, XXIX(1), 27–52.
- Gursoy, D., Jurowski, C. and Uysal, M. (2002). Resident Attitudes a Structural Modelling Approach. *Annals of Tourism Research*, 29(1), 79–105. doi:10.1016/S0160-7383(01)00028-7
- Gursoy, D., Ouyang, Z., Nunkoo, R. and Wei, W. (2019). Residents' Impact Perceptions of and Attitudes Towards Tourism Development: A Meta-Analysis. *Journal of Hospitality Marketing and Management*, 28(3), 306–333. doi:10.1080/19368623.2018.1516589
- Güneş, E., Pekerşen, Y., Nizamlıoğlu, H. F. ve Ünüvar, R. (2019). Konya İlinde Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Kültürel Mirasın Korunması ve Kullanımına Yönelik Yerel Halkın Görüşleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(Ek sayı), 1–14.
- Hatipoglu, B., Alvarez, M. D. and Ertuna, B. (2014). Barriers to Stakeholder Involvement in the Planning of Sustainable Tourism: The Case of the Thrace Region in Turkey. *Journal of Cleaner Production*, 111, 1–16. doi:10.1016/j.jclepro.2014.11.059
- Hoang, T. D. T., Brown, G. and Kim, A. K. J. (2020). Measuring Resident Place Attachment in a World Cultural Heritage Tourism Context: The Case of Hoi An (Vietnam). *Current Issues in Tourism*, 23(16), 2059–2075. doi:10.1080/13683500.2020.1751091
- İşçi, C., Güzel, B. ve Ataberk, E. (2018). Mekana ve Yerel Halka Bağlılık, Kültürel Mirasa Yönelik Tutumu Etkiler mi? *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(40), 583-605. doi:10.31795/baunsobed.492531
- Johunis, E. C., Talib, H., Rahsid, R. A., Kamlun, K. U. and Chan Kim Lian, J. (2021). Local Community Involvement in Geotourism Hiking in Kampung Kinirasan , Ranau , Sabah. *BIMB-EAGA Journal for Sustainable Tourism Development*, 10(1), 22-34.
- Li, J., Krishnamurthy, S., Pereira Roders, A. and Wesemael, P. (2020). Community Participation in Cultural Heritage Management: A Systematic Literature Review Comparing Chinese and International Practices. *Cities*, 96(March). doi:10.1016/j.cities.2019.102476

- Li, Y. and Hunter, C. (2015). Community Involvement For Sustainable Heritage Tourism: A Conceptual Model. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 5(3), 248–262. doi:10.1108/JCHMSD-08-2014-0027
- Liu, O. P. (2017). Community Involvement for Sustainable World Heritage Sites: The Melaka Case. *Kajian Malaysia*, 35, 59–76. doi:10.21315/KM2017.35.SUPP.1.4
- López, M. F. B., Virto, N. R., Manzano, J. A. and Miranda, J. G. M. (2018). Residents' Attitude As Determinant of Tourism Sustainability: The Case of Trujillo. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 35, 36–45. doi:10.1016/j.jhtm.2018.02.002
- Melubo, K. and Lovelock, B. (2019). Living Inside a UNESCO World Heritage Site: The Perspective of the Maasai Community in Tanzania. *Tourism Planning and Development*, 16(2), 197–216. doi:10.1080/21568316.2018.1561505
- Mccool, S. F. and Martin, S. R. (1994). Community Attachment and Attitudes Toward Tourism Development. *Journal of Travel Research*, 32(3), 29-34.
- Mokoena, N. (2017). Community Involvement and Heritage Management in Rural South Africa. *Journal of Community Archaeology and Heritage*, 4(3), 189–202. doi:10.1080/20518196.2017.1357233
- Moraru, A. D., Duhnea, C., Barbulescu, A., Juganaru, M. and Juganaru, I. D. (2021). Residents' Attitude Toward Tourism-Do The Benefits Outweigh the Downsides? The Case of Constanta, Romania. *Sustainability (Switzerland)*, 13(2), 1–17. doi:10.3390/su13020882
- Muthén, L. K., and Muthén, B. O. (1998-2017). *Mplus User's Guide*. 8th Edn. Los Angeles, CA: Muthén & Muthén.
- Nicholas, L. N., Thapa, B. and Ko, Y. J. (2009). Residents' Perspectives of A World Heritage Site. The Pitons Management Area, St. Lucia. *Annals of Tourism Research*, 36(3), 390–412. doi:10.1016/j.annals.2009.03.005
- Obradović, S. and Stojanović, V. (2021). Measuring Residents' Attitude Toward Sustainable Tourism Development: A Case Study of the Gradac River Gorge, Valjevo (Serbia). *Tourism Recreation Research*, ahead-of-print, 1–13. doi:10.1080/02508281.2020.1870073
- Öztürk, E., Deniz, S. ve Kodaş, D. (2021). Turizmin Etkilerine Yönelik Yerel Halkın Algıları, Turizm Gelişim Desteği ve Yaşam Tatmini İlişkisi: Mardin Odaklı Bir Araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(5), 2613–2629. doi:10.26677/tr1010.2021.889
- Öztürk, Y. (2020). Yerel Halkın Bölge Turizmine Bakış Açılarının ve Farkındalıklarının Belirlenmesi Üzerine Çankırı'da Bir Araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 17(3), 427–443. doi:10.24010/soid.716100
- Pekerşen, Y., Güneş, E. ve Seçuk, B. (2019). Kültürel Miras Turizmi Değerlerinin Korunması ve Sürdürülebilirliği Kapsamında Yerel Halkın Tutumu: Cumalıkızık Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 350–368. doi:10.26677/tr1010.2019.166
- Phanumat, W. (2015). A Multi-Stakeholder Participatory Approach in Community-Based Tourism Development: A Case Study From Thailand. N. Sangsrit, C. Mitrchob, S. Keasang ve P. Noithammaraj (Ed.), *WIT Transactions on Ecology and The Environment* içinde (C. 193, ss. 915–928). doi:10.2495/SDP150771
- Qin, X., Shen, H., Ye, S. and Zhou, L. (2021). Revisiting Residents' Support for Tourism Development: The Role of Tolerance. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 47, 114–123. doi:10.1016/j.jhtm.2021.02.010
- Rasoolimanesh, S. M., Jaafar, M., Ahmad, A. G. and Barghi, R. (2017a). Community Participation

- in World Heritage Site Conservation and Tourism Development. *Tourism Management*, 58, 142–153. doi:10.1016/j.tourman.2016.10.016
- Rasoolimanesh, S. M., Jaafar, M., Kock, N. and Ahmad, A. G. (2017b). The Effects of Community Factors on Residents' Perceptions Toward World Heritage Site Inscription and Sustainable Tourism Development. *Journal of Sustainable Tourism*, 25(2), 198–216. doi:10.1080/09669582.2016.1195836
- Rasoolimanesh, S. M., Jaafar, M., Kock, N. and Ramayah, T. (2015). A Revised Framework of Social Exchange Theory to Investigate the Factors Influencing Residents' Perceptions. *Tourism Management Perspectives*, 16, 335–345. doi:10.1016/j.tmp.2015.10.001
- Saatçı, G. ve Türkmen, S. (2020). Yer Bağlılığı, Turizmin Algılanan Etkileri ve Turizmin Gelişimine Destek Olma Tutumu Arasındaki İlişki: Mordoğan Örneği. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 23(2), 237–255. doi:10.34189/tfd.23.02.001
- Şen, S. (2020). *Mplus ile Yapısal Eşitlik Modellemesi Uygulamaları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şengül, S., Bayhan, İ. ve Yücel, R. (2018). Turizm Destinasyonlarında Sürdürülebilir Gelişim: Göynük Yerel Turizm Paydaşları Üzerine Bir Araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 15(3), 489–505. doi:10.24010/soid.363396
- Styldis, D. (2018). Place Attachment, Perception of Place and Residents' Support for Tourism Development. *Tourism Planning and Development*, 15(2), 188–210. doi:10.1080/21568316.2017.1318775
- Supriharjo, R. D., Rahmawati, D., Santoso, E. B., Setiawan, R. P. and Pradinie, K. (2016). Factors Influencing Community-Based Heritage Sustainability in Kampung Kemasari, Gresik. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 227(November), 498–502.
- Svels, K. (2015). World Heritage, Tourism and Community Involvement: A Comparative Study of the High Coast (Sweden) and Kvarken Archipelago (Finland). *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 15(1–2), 183–201. doi:10.1080/15022250.2015.1009708
- Tekeli, M. ve Aykaç, E. (2021). Yerel Halkın Turizm Gelişimine Yönelik Tutumu: Çorum İli Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 1874–1895. doi:10.26677/tr1010.2021.824
- TUİK, (2022). <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109> [Erişim Tarihi: 30.06.2022].
- Um, S. and Crompton, J. L. (1987). Measuring Residents' Attachment Levels in a Host Community. *Journal of Travel Research*, 26(2), 27-29.
- Uğur, İ. ve Apak, Ö. C. (2021). Covid-19 Salgını Sürecinin Kültür Turizmi Destinasyonları Arz Yapıları Üzerine Etkisi. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 5–19.
- Üstündağ, K. ve Özer, E. (2021). Kültürel Mirasa Katkı Sağlayan Kültür Rotalarında Yerelin Katılımı Ve Sosyo-Ekonomik Kalkınması Üzerine Bir Yaklaşım. *Journal of Planning*, 31(3), 428–447. doi:10.14744/planlama.2021.90277
- Uzun, G. (2020). *Kültürel Mirasın Korunması Konusunda Yerel Halkın Tutumları: Assos Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Wang, S. and Chen, J. S. (2015). The Influence of Place Identity on Perceived Tourism Impacts. *Annals of Tourism Research*, 52, 16–28. doi:10.1016/j.annals.2015.02.016
- Woosnam, K. M., Aleshinloye, K. D., Ribeiro, M. A., Styldis, D., Jiang, J., and Erul, E. (2018).

Social Determinants of Place Attachment at a World Heritage Site. *Tourism Management*, 67, 139–146. doi:10.1016/j.tourman.2018.01.012

Yalçın, H. (2021). *Hayvan Refahının Kısmi En Küçük Kareler Yapısal Eşitlik Modellemesi (PLS-SEM) ile Analizi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa.

Yeşilyurt, H. ve Koçak, N. (2020). Yerel Halkın Turizmin Gelişimine Yönelik Algı ve Desteğinde Yer Kimliği ve Yer İmajının Rolü. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(4), 1165–1174.

Yıldız, D. ve Uzunsakal, E. (2018). Alan Araştırmalarında Güvenilirlik Testlerinin Karşılaştırılması ve Tarımsal Veriler Üzerine Bir Uygulama. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 14-28.

Yuan, Q., Song, H. J., Chen, N., and Shang, W. (2019). Roles of Tourism Involvement and Place Attachment in Determining Residents' Attitudes Toward Industrial Heritage Tourism in a Resource-Exhausted City in China. *Sustainability*, 11(19). doi:10.3390/su11195151